

Datum 2023-10-26

Utbildningsdepartementet

Ert dnr. U2023/01467

Vårt dnr. ALLM 2023/188

Svar på inbjudan att inkomma med synpunkter på regeringens forsknings- och innovationspolitik

Jämställdhetsmyndigheten har beretts möjlighet att inkomma med synpunkter inför regeringens kommande forsknings- och innovationspolitiska proposition.

Sammanfattningsvis vill Jämställdhetsmyndigheten särskilt lyfta följande

För att långsiktigt stärka forskningsmiljöer i Sverige är det viktigt att beakta strukturella och organisatoriska faktorer som påverkar kvinnor och mäns olika möjligheter att forska och göra akademisk karriär. Regeringen bör jämställdhetsintegrera utformningen och styrningen av forsknings- och innovationspolitiken för att Sverige ska vara en ledande forskningsnation. Det behöver särskilt beaktas att akademien är en ojämfälld sektor, att kvinnor till exempel fortfarande missgynnas i karriärutveckling och vid fördelning av forskningsmedel – även då de är lika meriterade. Det handlar både om att jämställdhetsintegrera regeringens övergripande utformning och resurstilldelning inom utbildning, forskning och innovation, men också regeringens styrning av högskolor och universitet samt forsknings- och innovationsfinansierande myndigheter, genom till exempel regleringsbrev.

- Jämställdhet inom forskningen är inte enbart en fråga om en jämn fördelning av makt och inflytande. Ojämfälldhet inom akademien kan sägas stå i strid mot en fundamental vetenskaplig norm – att vetenskapligt erkännande och avancemang enbart bör baseras på prestationer, och inte på medfödda egenskaper så som kön, klass och etniskt ursprung. För att forskning i Sverige ska bedrivas med högsta möjliga kvalitet krävs att kvinnor har möjlighet att bedriva forskning på samma villkor som män.
- Om jämställdhet inte tas i beaktande vid utformning och styrning av forsknings- och innovationspolitiken finns en stor risk att politiken vattnar och konserverar gamla strukturer och arbetssätt, snarare än att främja förnyelse och utveckling.

De samhällsutmaningar vi står inför tjänar på att utforskas ur ett jämställdhetsperspektiv. Genus och/eller jämställdhetsperspektiv saknas ofta inom forskningen idag, även där de är högst relevanta för att bidra till att förstå vår tids politiska problem och samhällsutmaningar i grunden. Vi lyfter särskilt hur jämställdhets- och genusperspektiv kan bidra till, vidga och fördjupa förståelsen av de växande problem och utmaningar som den svenska demokratin just nu står inför när det gäller:

Jämställdhetsmyndigheten

Box 73, 424 22 Angered

Besöksadress: Angereds Torg 9

info@jamstalldhetsmyndigheten.se

www.jamstalldhetsmyndigheten.se

Datum 2023-10-26

Utbildningsdepartementet

Ert dnr. U2023/01467

Vårt dnr. ALLM 2023/188

- Krig, fred, konflikt, säkerhet och krisberedskapsarbete.
- Hot, hat, trakasserier och våld mot politiker, journalister, forskare och andra demokratibärande funktioner i offentligheten.
- Unga mäns attityder till jämställdhet och kvinnors rättigheter.
- Våldsbejakade extremistiska miljöer och gängbildningar.
- Framväxten av artificiell intelligens (AI) och införandet av AI i de demokratiska institutionerna.

Det finns stora kunskapsluckor och saknas också i nuläget infrastruktur för forskning om för jämställdhetspolitiken och välfärdssamhället centrala områden så som:

- Forskning om det obetalda hem- och omsorgsarbetets fördelning, organisering och dess konsekvenser. Detta är ett område som många politiker, allmänhet och media ofta hänvisar till som förklaring till vår tids stora jämställdhetsproblem. Samtidigt finns här stora kunskapsluckor. Det är ett metodologiskt svårt område som kräver förstärkt forsknings- och kunskapsinfrastruktur – inte minst genom stärkt långsiktig forskningsfinansiering samt återinförande och utvecklandet av en högkvalitativ tidsanvändningsstudie.
- Tillämpbar forskning om en hållbar välfärdssektor. Välfärdssektorns utmaningar, inte minst när det gäller arbetsmiljö, rekrytering och bemanning, har hamnat högt på den offentligpolitiska dagordningen. Samtidigt finns idag ett glapp mellan den forskning som bedrivs inom detta område och den kunskap som behövs för att beslutsfattare, myndigheter och arbetsgivare, ska kunna tillämpa kunskapen och identifiera åtgärder som kan sättas in på olika nivåer för att bidra till en mer hållbar välfärdssektor. Vi menar att ett genusvetenskapligt mångdisciplinärt flernivåperspektiv som inkluderar styrning, organisering och arbetsmiljö är avgörande för att förstå och komma till rätta med viktiga delar av välfärdens utmaningar idag.
- Riktlinjer och möjliggörande av kunskap och forskning om särskilt utsatta grupper.

Som statlig expertmyndighet är Jämställdhetsmyndigheten vidare positiv till arbetet som pågår både i Sverige och i EU mot en mer öppen tillgång av offentligt finansierad forskning samt till regeringens initiativ att utreda om viss forskning ska undantas från etikprövningslagens tillämpningsområde. Tillgängliggöring av forskning är en förutsättning för forskningens nyttiggörande.

Jämställdhetsmyndigheten

Box 73, 424 22 Angered

Besöksadress: Angereds Torg 9

info@jamstalldhetsmyndigheten.se

www.jamstalldhetsmyndigheten.se

Datum 2023-10-26

Utbildningsdepartementet

Ert dnr. U2023/01467

Vårt dnr. ALLM 2023/188

I det följande utvecklar vi skälen till dessa bedömningar.

Akademien behöver bli mer jämställd för att Sverige ska vara en ledande forskningsnation

För att långsiktigt stärka forskningsmiljöer är det viktigt att beakta strukturella och organisatoriska faktorer som påverkar kvinnors möjligheter att göra akademisk karriär (Jämställdhetsmyndigheten, 2023:9). Regeringen bör jämställdhetsintegrera utformningen och styrningen av forsknings- och innovationspolitiken för att Sverige ska vara en ledande forskningsnation. Det handlar både om att jämställdhetsintegrera regeringens övergripande styrning och resurstilldelning inom utbildning, forskning och innovation, men också regeringens styrning av högskolor och universitet samt forsknings- och innovationsfinansierande myndigheter, genom till exempel regleringsbrev.

Kvinnor förfördelas i resurstilldelning, karriärutveckling och vid tilldelning av forskningsmedel

Ojämställdhet inom akademien kan sägas strida mot själva vetenskapens etos och mot en fundamental vetenskaplig norm – ”att vetenskapligt erkännande och avancemang enbart bör baseras på prestationer, och inte på medfödda egenskaper så som kön, klass och etniskt ursprung” (Högskoleverket, 2005, sidan 9).

Trots formell jämställdhet är akademien inte könsneutral. Forskning om kvinnor och mäns villkor inom akademien har visat att diskrimineringen av kvinnor ibland är synlig, men oftast dold och subtil. Att diskrimineringen är dold kan innebära att ”ingenting händer” – ”eller att någonting som borde hända i ens karriär inte händer; man blir inte sedd, hörd, läst, refererad eller citerad, inbjuden, uppmuntrad, får inte stöd, blir inte validerad” (Högskoleverket, 2005, sidan 25, jämför Vetenskapsrådet, 2021). I forskningen beskrivs hur enstaka diskriminerande händelser kan uppfattas som bagatellartade, men ackumulerat över årens gång och karriärens lopp kan denna form av diskriminerande mikrohändelser ha en stark effekt (Högskoleverket, 2005). I en omfattande studie från USA beskrivs liknande mönster i termer av hur kvinnor och män lämnar akademien av olika skäl: kvinnor ”nöts ner”, lämnar i högre grad sina arbeten i akademien, och känner sig i högre grad bortstötta från sina arbeten, samtidigt som män lämnar i lägre grad och då främst på grund av bättre möjligheter utanför akademien (Spoon, m.fl. 2023).

Forskningsfält där många kvinnor är verksamma har vidare betydligt mindre resurser och präglas av en högre andel undervisning än traditionellt manliga domäner, vilket kan ses som ett jämställdhetsproblem då det ger kvinnor

Jämställdhetsmyndigheten

Box 73, 424 22 Angered

Besöksadress: Angereds Torg 9

info@jamstalldhetsmyndigheten.se

www.jamstalldhetsmyndigheten.se

Datum 2023-10-26

Utbildningsdepartementet

Ert dnr. U2023/01467

Vårt dnr. ALLM 2023/188

sämre villkor att meritera sig vetenskapligt (SOU 2011:1, Vetenskapsrådet, 2021). Det finns skillnader mellan kvinnor och män när det gäller reell tid för forskning, där män kan forska på en högre andel av sin arbetstid (Vetenskapsrådet, 2021). Kvinnor tenderar också i större utsträckning än män att utföra icke-meriterande uppgifter och tilldelas lägre grad av forskning vid tjänsteplanering (Jämställdhetsmyndigheten 2023:9).

Ojämsställda villkor inom akademien tar sig samtidigt uttryck i strukturella arbetsmiljöproblem. En arbetsmiljö som ofta präglas av hög arbetsbörda, osäkra anställningsvillkor, konkurrens och stress, drabbar generellt kvinnor mer än män (SULF, 2021). Att kombinera barn och karriär är för många svårt, vilket antas drabba kvinnor som grupp då de ofta tar större ansvar för barn och omsorgsarbete (Vetenskapsrådet, 2021)¹. Den akademiska miljön brottats vidare med problem med genusbaserad utsatthet, sexuella trakasserier och mobbning. Unga, studerande och kvinnor hör till de mest utsatta (Karolinska institutet, m.fl. 2022). Sverige, forskarsamhället, högskolor och universitet bör göra mer för att ta vara på kompetens hos studenter, forskare, lärare och annan personal, oavsett kön.

Normer och föreställningar om kön påverkar vem som har möjlighet att ta del av starkt konkurrensutsatta resurser och därmed bedriva forskning. Det har påvisats att kvinnor förfördelas av forskningsfinansierande organisationer (Nationella sekretariatet för genusforskning, 2015). Arbetet med till exempel jämställdhetsobservationer vid beredningsgruppers arbete kan tjäna som förebild för hur bedömningsprocesser och riktlinjer för bedömning kan utvecklas så att kvinnor inte systematiskt missgynnas (Vetenskapsrådet, 2020).

En aktiv jämställdhetspolitik bedrivs inom ramen för EU:s politik för forskning och innovation

Europeiska unionen driver en aktiv jämställdhetspolitik och för att Sverige framöver ska kunna konkurrera och ta del i det europeiska ramprogrammet för

¹ Ett antagande som ofta görs i studier av varför kvinnor lämnar akademien, men som problematiseras i en nyligen publicerad studie där det visats att detta gäller en mindre grupp kvinnor inom akademien (Spoon, 2023). Andra har visat att det snarare handlar om attityden till graviditet, gravida kvinnor och föräldraskap i akademien och att barnafödande samt föräldraledighet krockar med forskningsfinansieringssystem som präglas av korta kontrakt och hård konkurrens (Högskoleverket, 2005:45R; SULF, 2021).

Jämställdhetsmyndigheten

Box 73, 424 22 Angered

Besöksadress: Angereds Torg 9

info@jamstalldhetsmyndigheten.se

www.jamstalldhetsmyndigheten.se

Datum 2023-10-26

Utbildningsdepartementet

Ert dnr. U2023/01467

Vårt dnr. ALLM 2023/188

forskning och innovation, Horizon, krävs att Sverige fortsatt utvecklar sina jämställdhetsåtaganden inom dessa områden, där bland annat resurstilldelning finns med som ett område för sådana insatser.

Tidigare skrivningar i lärosätenas regleringsbrev innebar att lärosäten redogjorde för hur de beaktade jämställdhet vid fördelning av forskningsmedel av basanslag. Skrivningen har haft betydelse för lärosätenas arbete för att säkerställa likvärdiga forskningsvillkor och akademiska karriärvägar för kvinnor och män, liksom att säkerställa tillämpningen av meritokratiska principer. Skrivningen togs bort i RB 2023. Eventuella effekter av borttagandet av denna styrning behöver följas upp (Jämställdhetsmyndigheten 2023:9).

Det finns en risk att forsknings- och innovationspolitiken vattnar och konserverar gamla strukturer snarare än att främja förnyelse och utveckling

Regeringen beskriver att fokus för forsknings- och innovationspolitiken är excellens, internationalisering och innovation. Tidigare excellenssatsningar har dock visat sig missgynna kvinnor. Färre kvinnor än män ansåg sig kvalificerade att söka excellensmedel och de kvinnor som sökte dessa medel hade också lägre beviljandegrad än män i hälften av utlysningarna, även om de i flera fall var lika meriterade (Sandström et al, 2010). När det gäller innovationspolitiken en kartläggning visat att nära 80 procent av de satsningar som då gjordes i regionala och nationella policyprogram främst gick till mansdominerade branscher och näringar (Lindberg, 2010). Vid utformning av innovationspolitiken och vid utformning av eventuella excellenssatsningar eller dylikt, bör regeringen lära av tidigare erfarenheter som visat att kvinnor och kvinnodominerade branscher och näringar inte fått ta del av denna typ av satsning i samma utsträckning och på samma villkor som män. Om detta inte görs finns stor risk att forsknings- och innovationspolitiken snarare vattnar och konserverar gamla strukturer och arbetssätt än främjar förnyelse och utveckling.

Några av de samhällsutmaningar där forskningen har att vinna på ett jämställdhetsperspektiv

De samhällsutmaningar vi står inför tjänar på att utforskas ur ett jämställdhetsperspektiv. Genus och/eller jämställdhetsperspektiv saknas ofta inom forskningen idag, även där de är högst relevanta för att bidra till att förstå vår tids politiska problem och samhällsutmaningar i grunden. Några angelägna områden där ett jämställdhets- och genusperspektiv kan bidra till,

Jämställdhetsmyndigheten

Box 73, 424 22 Angered

Besöksadress: Angereds Torg 9

info@jamstalldhetsmyndigheten.se

www.jamstalldhetsmyndigheten.se

Datum 2023-10-26

Utbildningsdepartementet

Ert dnr. U2023/01467

Vårt dnr. ALLM 2023/188

vidga och fördjupa förståelsen av de växande problem och utmaningar som den svenska demokratin just nu står inför är:

Forskning om krig och fred, konflikt, säkerhet och krisberedskap. Krig, konflikt och säkerhetspolitik är ett mansdominerat fält som nu tar än mer plats på den offentliga dagordningen givet utvecklingen de senaste åren. Denna forskning kräver nya typer av frågor, inte minst om kvinnor och barns inflytande, perspektiv och erfarenheter i en svensk och internationell kontext. Det är också viktigt att främja forskning om förutsättningarna för fred och fredsfrämjande arbete. Forskning visar på ett tydligt samband mellan jämställdhet och mer fredliga samhällen (Utrikesdepartementet, 2023). Ett stärkt genusperspektiv och expertis i arbetet för fred och säkerhet är en strategisk inriktning i Sveriges nationella handlingsplan för genomförandet av FN:s säkerhetsrådsresolutioner om kvinnor, fred och säkerhet (2016 – 2022). Det är angeläget att regeringen inom ramen för forskningspolitiken uppmärksammar handlingsplanens prioritering om att stödja och genomföra evidensbaserade studier och forskning inom området kvinnor, fred och säkerhet. Forskning om krisberedskap kan också tänkas bli ett växande forskningsområde med viktiga praktiska implikationer givet de senaste årens erfarenheter av pandemi, krig och konflikter i närområdet. Tidigare forskning om krisberedskap har indikerat att detta fält präglas av militarisering och maskulinisering på ett sätt som stänger ute kvinnor och kvinnodominerade områden från det praktiska beredskapsarbetet – vilket kan få stora implikationer för samhällets beredskap och resiliens, men mer forskning krävs inom detta område från sådana perspektiv (Alvinus, m.fl. 2021).

Hot, hat, trakasserier och våld är ett allvarligt och ökande problem i den svenska demokratin. Det riktas mot förtroendevalda, men också mot demokratibärande yrkesgrupper som journalister, akademiker, kulturutövare och tjänstepersoner. Forskning har visat att kvinnor, och särskilt unga kvinnor, i flera hänseenden en särskilt utsatt grupp. Studier av våld och hot mot politiker har till exempel visat att kvinnor i den politiska toppen och unga kvinnor är särskilt drabbade (Jämställdhetsmyndigheten, 2021:1, underlagsrapport). Sociala medier är idag den arena där flest övergrepp mot politiker sker. Hot, trakasserier och våld får allvarliga konsekvenser om folkvalda politiker väljer att dra sig undan offentligheten och det politiska samtalet – eller avstår från att driva vissa typer av politiska frågor. Forskning som har undersökt våldets *frekvens* visar att kvinnor på höga politiska positioner och kvinnor med etnisk minoritetsbakgrund är särskilt drabbade. Det nätbaserade våld som riktas mot kvinnor tar sig också oftast en annan *form* än det som riktas mot män – kvinnor får ta emot mer personliga

Jämställdhetsmyndigheten

Box 73, 424 22 Angered

Besöksadress: Angereds Torg 9

info@jamstalldhetsmyndigheten.se

www.jamstalldhetsmyndigheten.se

Datum 2023-10-26

Utbildningsdepartementet

Ert dnr. U2023/01467

Vårt dnr. ALLM 2023/188

kränkningar som handlar om deras kön/sexualitet och anspelar på deras utseende och som ifrågasätter deras intellektuella kapacitet och kompetens som politiker, medan män snarare attackerats för sin politik. I vilken utsträckning och hur man utsätts har också visat sig få konsekvenser för hur man påverkas. Undersökningar av konsekvenserna av nätbaserade kränkningar och våld i en skandinavisk kontext visar att kvinnor, och i synnerhet yngre kvinnor, i mycket högre utsträckning än män är benägna att dra sig tillbaka från politiska uppdrag och arenor för offentlig debatt (Jämställdhetsmyndigheten, 2023:4, underlagsrapport). Flera studier har också visat att personer som driver vissa typer av frågor – så som jämställdhetsfrågor och mäns våld mot kvinnor – är mer utsatta för hot, hat och trakasserier än andra (Jämställdhetsmyndigheten, 2019; 2023:4). Liknande mönster har visats i studier av journalisters våldsutsatthet. Mer forskning krävs om dessa frågor – ur ett jämställdhets- och genusperspektiv – och hur de drabbar olika demokratibärande professioner och det demokratiska samhället.

Regeringen bör inom ramen för forsknings- och utbildningspolitiken särskilt uppmärksamma hot, hat och trakasserier mot forskare och lärare på universitet och högskolor och hur dessa kan hanteras framöver. Studier har indikerat att hot och trakasserier är vanligt på svenska lärosäten idag, mest frekvent inom humaniora och samhällsvetenskap och att kvinnor är särskilt utsatta även i denna grupp (Nationella sekretariatet för genusforskning, 2022).

En stor grupp unga män är negativt inställda till jämställdhet och ökade rättigheter för kvinnor. Det sker också en ökad polarisering, i världen i stort, men också i Sverige. En undersökning som Statistiska centralbyrån genomförde på uppdrag av Jämställdhetsmyndigheten visar att de största skillnaderna i attityder till jämställdhet i Sverige finns mellan unga kvinnor och unga män (16-24 år). Unga män är mer negativt inställda till jämställdhet än äldre män. Vi ser också en ökande ideologisk klyfta mellan kvinnor och män, och att denna skillnad är som störst i den unga generationen (Jämställdhetsmyndigheten, 2021:1). Tidigare har forskningen antagit att yngre generationer är mer progressiva och positiva till jämställdhet än äldre generationer. Forskning har dock senare förstärkt den bild som framkommer i Jämställdhetsmyndighetens undersökning. I en studie som jämför attityder till jämställdhet i 27 EU-länder visar forskarna att unga män (18-29 år) är den grupp som i högst utsträckning instämmer i påståendet att kvinnors ökade rättigheter hotar mäns möjligheter. Det gäller särskilt unga män som 1) bor i kommuner och regioner där arbetslösheten ökat de senaste två åren, 2) hyser misstro mot offentliga institutioner. Sverige ingår i de tio länder där gapet

Jämställdhetsmyndigheten

Box 73, 424 22 Angered

Besöksadress: Angereds Torg 9

info@jamstalldhetsmyndigheten.se

www.jamstalldhetsmyndigheten.se

Datum 2023-10-26

Utbildningsdepartementet

Ert dnr. U2023/01467

Vårt dnr. ALLM 2023/188

mellan unga kvinnor och unga mäns inställning till kvinnors rättigheter är som störst bland de 27 undersökta länderna. Forskarna menar att denna form av "modern sexism" i tidigare forskning visat sig vara skadlig för kvinnors makt och frigörelse, och att unga mäns motstånd mot jämställdhet skulle kunna förklara de senaste årens så kallade "backlash" mot jämställdhet runt om i världen (Off, m.fl. 2022). Det dessa studier visar kan vara tecken på ett paradigmskifte i värderingar bland unga män i Sverige.

Jämställdhetsmyndigheten menar därför att det finns behov av forskningsbaserad kunskap som från olika perspektiv ytterligare kan belysa och förklara orsakerna till och konsekvenserna av ett sådant skifte.

Våldsbejakande extremistiska miljöer och gängbildningar i olika former. I

en forskningsöversikt framtagen i samarbete mellan Jämställdhetsmyndigheten och Center mot våldsbejakande extremism (Brottsförebyggande rådet, 2022) beskrivs hur den överväldigande majoriteten inom våldsbejakade extrema miljöer är män, ett faktum som sällan tas i beaktande i arbetet mot våldsbejakande extremism eller som ses som analytiskt viktigt i den forskning som bedrivs. Många våldsbejakade extrema miljöer förenas dock i tron på att världen behöver en återupprättad manlighet: "Män som dras till [dessa miljöer] tycks påfallande ofta ha erfårit ett "manligt misslyckande" på ett personligt plan, där mannen har haft utmaningar med att leva upp till ideal av manlighet – inte minst ekonomisk framgång. Våldsbejakande extrema miljöer kan här vara ett sätt att hantera social marginalisering. Inom våldsbejakande extrema miljöer ses manligheten i samhället också som hotad, exempelvis av feminism, av icke-vita män, av västerlandet och av kvinnors sexuella frihet" (Brå, 2022:7). Forskningsöversikten visar på de kunskapsvinster som ett genusperspektiv kan ha på att förstå och förebygga fenomen så som våldsbejakande extremism och gängbildningar.

När vi nu går in i en ålder av artificiell intelligens (AI) är det viktigt att utforska denna utveckling ur ett genusperspektiv. AI-tekniken är djupt inbäddad i och förändrar väsentligt varje aspekt av det moderna livet. Människor interagerar med olika AI-agenter varje dag. Följaktligen blir betydelsen av interaktioner mellan människor och AI-agenter alltmer uttalad. Samtidigt som AI ger många möjligheter har studier också identifierat en rad risker. AI reproducerar till exempel könsstereotypa texter och bilder. Makthavare så som politiker, statliga tjänstemän, medier med fler använder i allt större utsträckning AI i sin tjänsteutövning. På så sätt kan könsstereotyper men också andra aspekter så som rasism reproduceras genom den offentliga maktapparaten. Dessutom finns en risk att få aktörer kommer att dominera

Jämställdhetsmyndigheten

Box 73, 424 22 Angered

Besöksadress: Angereds Torg 9

info@jamstalldhetsmyndigheten.se

www.jamstalldhetsmyndigheten.se

Datum 2023-10-26

Utbildningsdepartementet

Ert dnr. U2023/01467

Vårt dnr. ALLM 2023/188

denna marknad och dessa aktörer kan på så sätt komma att bestämma vilka värden som styr. Sverige behöver fortsätta att utveckla forskningen om AI för att identifiera både möjligheter och riskområden och då är ett jämställdhets- och genusperspektiv ett av flera viktiga perspektiv.

Några områden med behov av utvecklad infrastruktur och tillämpbar forskning

Det finns stora kunskapsluckor och saknas också i nuläget infrastruktur för forskning om för jämställdhetspolitiken och välfärdssamhället centrala områden så som:

Det obetalda hem- och omsorgsarbetets fördelning, organisering och dess konsekvenser. Det är ett område som många politiker, allmänhet och media ofta hänvisar till som förklaring till vår tids stora jämställdhetsproblem. Samtidigt finns här stora kunskapsluckor. Det behövs forskning och evidensbaserad kunskap inom detta område – som stödjer eller motsäger olika typer av påståenden som återkommer i samhällsdebatten. Det handlar om det obetalda hem och omsorgsarbetets omfattning, fördelning och utfall i form av till exempel psykisk ohälsa, sjukskrivningar, kronisk smärta, löne- och karriärutveckling mm. Det är exempel på ett metodologiskt svårt område som kräver förstärkt forsknings- och kunskapsinfrastruktur, till exempel i form av stärkt långsiktig och mångvetenskaplig forskningsfinansiering. Här har tidsanvändningsstudien tidigare varit en viktig förutsättning för att möjliggöra sådan forskning och det finns därför ett stort behov av att en högkvalitativ tidsanvändningsstudie återinförs och genomförs med regelbundenhet. Detta är en förutsättning för både forskningens utveckling och för att man från politiskt håll ska kunna utforma effektiva åtgärder och bedöma till exempel i vilken mån insatser som kan vara avlastande för anhöriga ska (åter)införas och subventioneras. Dessa överväganden är viktiga, inte minst givet den demografiska utvecklingen med en åldrande befolkning och sjunkande födelsetal.

Tillämpbar forskning om en hållbar välfärdssektor.

Kompetensförsörjningen inom välfärden har blivit en akut fråga, det är svårt att både attrahera och behålla personal inom flera av välfärdens kärnverksamheter. Sjukskrivningarna i psykisk ohälsa har ökat kraftigt sedan 1990-talet, en ansträngande arbetsmiljö drabbar främst kvinnor som är de som i högst utsträckning arbetar inom sektorn (Jämställdhetsmyndigheten, 2023:11). Samtidigt finns ett glapp mellan den forskning som görs inom dessa

Jämställdhetsmyndigheten

Box 73, 424 22 Angered

Besöksadress: Angered's Torg 9

info@jamstalldhetsmyndigheten.se

www.jamstalldhetsmyndigheten.se

Datum 2023-10-26

Utbildningsdepartementet

Ert dnr. U2023/01467

Vårt dnr. ALLM 2023/188

områden idag och den kunskap som behövs för att beslutsfattare, myndigheter och arbetsgivare ska kunna tillämpa kunskapen och identifiera åtgärder som kan sättas in på olika nivåer för att bidra till en mer hållbar välfärdssektor.

I en underlagsrapport beställd av Jämställdhetsmyndigheten, *Källor till förståelse av skillnader i psykisk ohälsa: Styrning, organisering och värdering av arbete på en segregerad arbetsmarknad*, menar forskarna att det ”knappast saknas kunskap om genus, arbetsmiljö och hälsa. Men trots många års forskning, och stora satsningar från politik och arbetsmarknadens parter, har alltså den psykiska ohälsan och könsskillnaderna inte minskat de senaste decennierna, snarare tvärtom. Varför? Det tycks finnas motstånd och tröghet att förändra och implementera kunskapen. Handlar det om svårigheter att tillämpa forskningen? Handlar det om forskningens inriktning och metoder? Behöver nya frågor formuleras?” (Jämställdhetsmyndigheten, 2021:7, sidan 21f). Forskarna visar, med bakgrund av detta, på hur en stor del till förklaringen till könsskillnader i arbetsrelaterad psykisk ohälsa går att finna i skillnader i hur arbetet organiseras på arbetsmarknaden: i genuskodade branscher, organisationer, yrken och arbetsåtaganden. De argumenterar också för de kunskapsvinster som kan göras av att anlägga ett genusvetenskapligt mångdisciplinärt flernivåperspektiv på styrning, ledning och organisering för att på ett sammansatt sätt bidra till en ökad helhetsförståelse för de mekanismer som kan förklara de stora samhällsproblem med till exempel arbetsmiljöproblem, sjukskrivningar och brist på personal som vi ser inom välfärdens olika områden idag. Det är ett tillämpbart perspektiv som bör utvecklas ytterligare i en forsknings- och innovationspolitisk kontext för att förstå och komma till rätta med de problem som välfärdssektorn brottas med idag. Det kan handla om att syntetisera den forskning som finns idag, identifiera eventuella kunskapsluckor och att ta fram modeller för hur forskningen kan implementeras och nyttiggöras på arbetsplatser i stort och i välfärdssektorn i synnerhet.

Riktlinjer och möjliggörande av kunskap och forskning om särskilt utsatta grupper. Stora enkätundersökningar som görs inom områden av direkt relevans för jämställdhetspolitiken, till exempel när det gäller mäns våld mot kvinnor, bygger ofta på ett för litet urval av populationer för att analyser ska kunna göras av hur olika grupper av kvinnor och män, och då särskilt utsatta grupper, svarar. Det behöver i kriterier för anslag framgå att sådana aspekter ska beaktas. Dessutom finns behov av att kompetensen utvecklas inom etikprövande myndigheter så att undersökningar som riktas mot särskilt utsatta grupper inte per automatik försvåras.

Jämställdhetsmyndigheten

Box 73, 424 22 Angered

Besöksadress: Angereds Torg 9

info@jamstalldhetsmyndigheten.se

www.jamstalldhetsmyndigheten.se

Datum 2023-10-26

Utbildningsdepartementet

Ert dnr. U2023/01467

Vårt dnr. ALLM 2023/188

Nyttig- och tillgängliggöring av forskning

Jämställdhetsmyndigheten är vidare positiv till arbetet som pågår både i EU och Sverige mot en mer öppen tillgång till offentligt finansierad forskning. För att forskning ska kunna nyttiggöras behöver den först tillgängliggöras. Ett av Jämställdhetsmyndighetens uppdrag är att inom sitt område samla och sprida kunskap baserad på forskning och beprövad erfarenhet och verka för en kunskapsbaserad praktik. Att forskningsresultat i vetenskapliga publikationer inte är mer lättillgängligt försvårar i vissa fall Jämställdhetsmyndighetens arbete.

Som statlig expert- och analysmyndighet är vidare samverkan med forskare och tillgång till forskning av relevans för jämställdhetspolitiken en nödvändighet. Jämställdhetsmyndigheten har under åren noterat att det blivit svårt att lägga ut forskningsuppdrag på forskare på grund av omfattande krav på etikprövning. Därför är Jämställdhetsmyndigheten positiv till regeringens initiativ att utreda om viss forskning ska undantas från etikprövningslagens tillämpningsområde (U2023:C).

Referenser

Alvinus, A., Deverell, E., Hede, S., 2021. Militarisation, masculinisation and organisational exclusion in the crisis preparedness sector. *Journal of Risk Research*, vol. 24, no. 12. 1554-1557.

Brottsförebyggande rådet, 2022. Män, maskulinitet och våldsbejakande extremism. En kunskapsöversikt.

Högskoleverket, 2005. Dold könsdiskriminering på akademiska arenor – osynligt, synligt, subtilt. Rapport 2005:45R.

Jämställdhetsmyndigheten, 2019:2 Kvinnor har det tuffare än män i politiken.

Jämställdhetsmyndigheten, 2021:1. Ett sekel av rösträtt och valbarhet. En uppföljning av det jämställdhetspolitiska delmålet en jämn fördelning av makt och inflytande.

Jämställdhetsmyndigheten, 2021:1. Underlagsrapport. Bilaga 2. Politiskt ledarskap och kön – en forskningsöversikt.

Jämställdhetsmyndigheten

Box 73, 424 22 Angered

Besöksadress: Angereds Torg 9

info@jamstalldhetsmyndigheten.se

www.jamstalldhetsmyndigheten.se

Datum 2023-10-26

Utbildningsdepartementet

Ert dnr. U2023/01467

Vårt dnr. ALLM 2023/188

Jämställdhetsmyndigheten 2021:5, Informella hierarkier, könade praktiker och ojämlikhet i akademien.

Jämställdhetsmyndigheten, 2021:7, Källor till förståelse i skillnader i psykisk ohälsa. Styrning, organisering och värdering av arbete på en segregerad arbetsmarknad.

Jämställdhetsmyndigheten, 2021:14. Håll i, håll ut och växla upp. Resultat av jämställdhetspolitiska åtgärder 2020, redovisning av uppdrag enligt förordning med instruktion §8. 2021:14.

Jämställdhetsmyndigheten, 2023:4, Underlagsrapport. Forskningsöversikt om politikens digitalisering ur ett jämställdhetsperspektiv.

Jämställdhetsmyndigheten, 2023:9, Med siktet inställt på 2025. Delredovisning av jämställdhetsintegrering i högskolor och universitet.

Jämställdhetsmyndigheten, 2023:11. Så ska fler välja jobb i välfärden. Förslag för att motverka könsbundna studie- och yrkesval.

Karolinska institutet, Kungliga tekniska högskolan, Malmö universitet, Nationella sekretariatet för genusforskning, 2022. Enkätstudie om genusbaserad utsatthet och sexuella trakasserier i svensk högskolesektor, 2022.

Kvinnor, fred & säkerhet. Sveriges nationella handlingsplan för genomförande av FN:s säkerhetsresolutioner om kvinnor, fred och säkerhet 2016-2020.

Lindberg, M., 2010. Samverkansnätverk för innovation: En interaktiv och genusvetenskaplig utmaning av innovationspolitik och innovationsforskning. Luleå: Institutionen för arbetsvetenskap, Avdelningen för genus och innovation, Luleå tekniska universitet.

Nationella sekretariatet för genusforskning, 2015. Fördelning eller förfördelning? Forskningsfinansiering, jämställdhet och genus – en forskningsöversikt.

Nationella sekretariatet för genusforskning, 2022. Hot och hat mot forskare och lärare i svensk högskolesektor. Delrapport, 2022-07-04.

Off, G., Charron, N., Alexander, A. 2022. Who perceives women's right as threatening to men and boys? Explaining modern sexism among young men in Europe. *Frontiers in Political Science*. 15 August, Vol. 4, 2022.

Jämställdhetsmyndigheten

Box 73, 424 22 Angered

Besöksadress: Angereds Torg 9

info@jamstalldhetsmyndigheten.se

www.jamstalldhetsmyndigheten.se

Datum 2023-10-26

Utbildningsdepartementet

Ert dnr. U2023/01467

Vårt dnr. ALLM 2023/188

Sandström, U., Wold, A., Jordansson, B., Ohlsson, B., & Smedberg, Å. (2010). Hans Excellens: Om miljardsatsningarna på starka forskningsmiljöer.

SOU 2011:1. Svart på vitt - om jämställdhet i akademien. Delegationen för jämställdhet i högskolan.

Spoon, K., LaBerge, N., Wapman, H., Zhang, S., Morgan, A. C., Gale4sic, M., Fosdick, B. K., Larremore, D. B., Clauset, A. Gender and retention patterns among U.S. faculty. Science Advances, 9. 20 October, 2023.

SULF, 2021. I skuggan av osäkerheten: om externfinansiering, osäkra anställningar och arbetsmiljö på universitet och högskolor.

Utrikesdepartementet, 2023. Den sjätte rapporten på Sveriges nationella handlingsplan för genomförandet av FN:s säkerhetsresolutioner om kvinnor, fred och säkerhet 2016-2020. Promemoria. UD 2023/14119.

Vetenskapsrådet, 2021. Hur jämställt är det i högskolan? Kvinnors och mäns förutsättningar att bedriva forskning.

Vetenskapsrådet, 2022. En jämställd process. En kvalitativ undersökning av bedömningen av forskningsbidragsansökningar 2019.

Beslut i detta ärende har fattats av Avdelningschef Peter Vikström och fördragande har varit Senior utredare Line Säll.

Peter Vikström
Avdelningschef Analys och uppföljning

Line Säll

Jämställdhetsmyndigheten

Box 73, 424 22 Angered

Besöksadress: Angereds Torg 9

info@jamstalldhetsmyndigheten.se
www.jamstalldhetsmyndigheten.se

13 (13)

Granskad och godkänd av Peter Vikström